

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ῥωσσοῦν. Συμμετοχή

Ἡ ΡΩΣΣΙΑ

ΡΟΣ

ΚΑΙ

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΡΙΜΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

1856—1860

Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων μέχρι τοῦδε πηγῶν

ΥΠΟ

Κν. Γ. Γ (Πρίγκ. Γ. Γ)

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΕΚ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ

ΥΠΟ

Α. Ι. Β.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΓΡ. ΛΑΜΠΡΟΥ

1903

3081

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Η ΡΩΣΣΙΑ

Κ Α Ι

ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΡΙΜΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

1856—1860

Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων μέχρι τοῦδε πηγῶν

ΥΠΟ

Κν. Γ. Τ. (Πρόγλ. Γ. 1)

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΕΚ ΤΟΥ ΡΩΣΣΙΚΟΥ

ΥΠΟ

Α. Ι. Β.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΓΡ. ΛΑΜΠΡΟΥ

1903

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Η Ρ Ω Σ Σ Ι Α
ΚΑΙ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ
ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΡΙΜΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ
1856 — 1860

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐδημοσιεύθη μακρὰ καὶ περισπού-
δατος διατριβή, ἐν τῷ μηνιαίῳ τῆς Πετροπόλεως περιοδικῷ
«Εὐρωπαϊκῷ ἀγγελιαφόρῳ», ὑπὸ Ῥώσσου, ὅστις εἰ καί, ὑπο-
γράφων διὰ τῶν ἀρχικῶν στοιχείων Κν. Γ. Τ (Πρίγκ. Γ. Τ),
ζητεῖ νὰ ἀποκρύψη τό τε ὄνομα καὶ τὴν ιδιότητά αὐτοῦ, εὐκόλως
δμως, ἐξ ὅσων αὐτὸς ἐν ἀρχῇ προτάσσει, ἀπελέγχεται σπου-
δαῖός τις κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ στε-
νῶς πρὸς τὴν ἐν Κων)πόλει Ῥωσικὴν Πρεσβείαν συνδεδεμένος.

Τῆς διατριβῆς ταύτης μέρος, καὶ δὴ τὸ μᾶλλον διαφέρον
ἡμᾶς, τοὺς Ἑλληνας, ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ μεταφράσας, ἐπέστειλε
καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Τετραεταίᾳ Νέα Ἡμέρα» διακεκρι-
μένος ἡμέτερος κληρικός, ἐν Μόσχᾳ διατρίβων, ὁ Α. Ι. Β.

Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἡμᾶς, ὁμολογοῦντας τῷ μεταφράσαντι τὴν
σπουδαιότητα τοῦ μεταγλωττισθέντος μέρους, ὠφέλιμον εἶναι
νὰ καταστῶσι γνωστὰί σκέψεις τοιαῦται, μετὰ τοιαύτης, ὑπὸ οὐχὶ
τυχαίου τινός, ἐξενεχθεῖσαι βαρύτητος, ἐπὶ διαφορῶσης τὰ μάλα
σελίδος τῆς νεωτέρας ἡμῶν Ἐκκλ. Ἱστορίας, ἀνατυποῦμεν
τοῦτο ἐκ τῆς ῥηθείσης ἐφημερίδος, τῇ ἀδείᾳ αὐτοῦ τοῦ μετα-
φράστου.

Εὐτυχεῖς δὲ θέλομεν νομίσει ἡμᾶς αὐτούς, ἂν τοῦτο παρὰ
τῶν ἐπαϊόντων μελετώμενον, ἤθελέ πως ἀποβεῖ λυσιτελὲς διὰ τε
τὰ Ἐθνικὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν συμφέροντα.

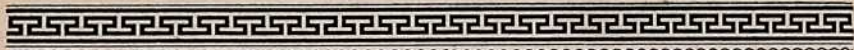
Ἀθήνησι τῇ 27^ῃ Φεβρουαρίου 1903.

A. B. I. B.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Η ΡΩΣΣΙΑ

ΚΑΙ ΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΕΟΝ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΡΙΜΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

1856 — 1860

Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων μέχρι τοῦδε πηγῶν.

Διακεκομμένος Ἑλληὴν κληρικὸς ἐπέσειλκεν ἡμῖν ἐκ Μόσχας τὴν κατωτέρω μετάφρασιν, ἣς προέταξε καὶ τινὰς ἰδίας αὐτοῦ παρατηρήσεις :
Σπουδαίαν καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς τεύχεσιν Ἀπριλίου, Μαΐου καὶ Ἰουνίου ε. ε. τὸ γνωστὸν μηνιαῖον τῆς Πετροπόλεως περιοδικὸν «Ἐὐρωπαϊκὸς Ἀγγελιαφόρος» (Vestnik Evrope), ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν. Ἦ ἐν λόγῳ πραγματεία, μακρά, περὶ τὰς 150 σελ., διηρημένη εἰς ἐννέα ὄλα κεφάλαια, γεγραμμένη δὲ μετ' ἐμβριθείας καὶ σπουδαιότητος, ἥτις ἤρμοζεν εἰς θέμα οὕτωσιν ἐνδιαφέρον, ὀφείλεται εἰς τὸν κάλαμον ἀνδρὸς ἀποκρύπτου τοῦ ἑαυτοῦ ὄνομα ὑπὸ ἀρχικὰ στοιχεῖα Κν. Γ. Γ. (Πρίγκ. Γ. Γ.), πάντως ὅμως σπουδαίου καὶ ἐξ ἰδιότητος κοινωνικῆς καὶ διπλωματικῶς εἰς στενὰς εὐρυσκομένου, ὡς φαίνεται, σχέσεις πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀυτοκρατορικὴν Προσβείαν, ἣς τὰ ἀρχεῖα, καθὰ ὁ ἴδιος γράφων ἀναφέρει ἐν ἀρχῇ, εὐμενεῖ ἀδεία τοῦ ἐξοχωτάτου προσβεβυτοῦ κυρίου Γ. Α. Ζηρόβιεφ, παρέσχον μετ' ἀδιαφιλονεικίτου ἀφθεντίας τὴν ὑποκειμένην εἰς σύνταξιν τῆς προκειμένης πραγματείας ἱστορικὴν ὕλην. Ὑπὸ τὴν γραφίδα τοῦ ἐντίμου συντάκτου καὶ εὐγενοῦς πρίγκηπος Γ. Γ. παρόρχεται πλήρης καὶ αὐτοτελής μετὰ σαφηνείας ἢ ἀνέλιξις μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν ἐν Ἀνατολῇ Κέντρου, χρονικῶς μὲν βραχείας, σπουδαιότητος ὅμως λόγῳ γεγονότων, πλέον ἢ ἀπὰ καταλιπόντων τὰ ἔργη τῆς ἐκτυλίξεως αὐτῶν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἡμε-

τέρας ὀρθοδόξου κατ' Ἀνατολήν Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἄρτι λήξασαν ἑκατονταετηρίδα. Διαύγεια πνεύματος καὶ ἱστορικὴ ἀκρίβεια μετ' ἐμβριθείας καὶ ἴσης ἀκριβορορημοσύνης καὶ λεπτότητος, μὴ ἀφισταμένη ὁμως ἔστιν ὅτε καὶ ὑπερβολῶν ἢ καὶ ἀποπλανήσεων εἰς τὰς διατυπωμένας κρίσεις καὶ τὰ ἐπὶ σημείων ὠρισμένων¹⁾ ἐξαγόμενα ἀτυχῆ καὶ παρακεκινδυνευμένα συμπεράσματα, διήκει δι' ὅλης τῆς μακρᾶς αὐτοῦ διατριβῆς. Θέμα τῆς περισπουδάστου συγγραφῆς τοῦ ἔλλογίμου καὶ εὐγενοῦς Ῥώσου ὑπόκειται μεγάλα μεγαλωσὶ τρία τινὰ ἄ. Ἡ κατάργησις τῆς Γεροντίας· β'. Ἡ μεταρρῦθμισις τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς συντάξεως καὶ ἐπικυρώσεως τῶν ἐθνικῶν λεγομένων Κανονισμῶν, καὶ γ'. Ἡ γένεσις τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος, ἄγχιστα συνδεομένου πρὸς τὰ δύο πρῶτα γεγονότα ταῦτα.

Ἐν τῷ α' μέρει μετὰ περισσῆς λεπτομερείας ὁ συγγραφεὺς ἀναγράφει ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος, παρενείρων λίαν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας, εἰλημμένας ἀπὸ διπλωματικῶν ἐγγράφων μεταξὺ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορικῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας, τοῦ Αὐτοκρ. ἐν Πετροπόλει Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Ἀγιοπάτης διοικούσης Συνόδου, ἰδιαιτέως δὲ τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἐν παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ ἐξόχου Μητροπολίτου Μόσχας Φιλαρέτου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχείου. Τὸ ἴδιος μνείας ἄξιον ἐν τῇ ἀνελίξει τῆς ἱστορίας ταύτης ἔστιν ἡ ἐνδεικνυμένη συμπάθεια πρὸς τὴν ἐπιδιωκομένην διοικητικὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μεταρρῦθμισιν τοῦ τότε πρεσβειωτοῦ τῆς Ῥωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρίγκηπος Λοβάνωφ καὶ τὴν κατάργησιν τῆς Γεροντίας, διαβλέποντος ἐν αὐτῇ ἐγκαινιζομένην νέαν ὄλως ἐποχὴν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐποχὴν ἀποσοβοῦσαν εἰρηρικῶς τὴν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἀπειλουμένην σύρραξιν φυλετικῶν ἐν αὐτῇ συμφερόντων καὶ ἐπικρατήσεων. Ὅσα ἐν τῷ μέρει τούτῳ καὶ ταῖς ἐπακολουθούσαις αὐτῷ ἱστορικαῖς ἀφηγήσεσιν ἀναγράφονται ἱστορικῶς περὶ τῶν ἐπὶ μέρος ἐργασιῶν τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις

1) Οἷα εἰσὶ π.χ. τὰ περὶ καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τὰ περὶ ὑλικῶν βοηθημάτων τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, τὰ περὶ συγκροτήσεως καὶ καταρτισμοῦ τῶν Διοικητικῶν Σωμάτων τῆς Ἐκκλησίας, Ἱερᾶς Συνόδου καὶ Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν κ.λ.π. ὅμοια.

πρὸς σύνταξιν Κανονισμῶν Ἐθνοσυνελεύσεως ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν Κυρίλλου καὶ Ἰωακείμ τοῦ Π καὶ τῆς σχέσεως ἢ συμμετοχῆς ἐπισήμου ἢ ἀνεπισήμου διαφόρων ἐπιφανῶν προσώπων ἕκ τε τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ κλπ. παρερχόμεθα ἐν σιωπῇ ὡς μᾶλλον ἢ ἦπτον γνωστὰ τοῖς περὶ τὴν ἱστορίαν ἀσχολουμένοις. Ὡς διαφέρουν καὶ μελέτης ἰδίας ἄξιόν διὰ τοὺς ἡμετέρους, καθόσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ κρίνειν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων, καλὸν καὶ ὠφέλιμον ἡγησάμεθα νὰ μεταφέρωμεν εἰς τὰς στήλας τῆς «Νέας Ἡμέρας» ἐν μόνον, τὸ καὶ τελευταῖον, κεφάλαιον, διὰ μεταφράσεως ἕκ τοῦ Ῥωσικοῦ κειμένου, τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐθνομισμὸς καὶ Ἐκκλησία», ὅπερ ἀποτελεῖ οἰονεὶ τὸ συμπέρασμα τῆς ὅλης πραγματείας τοῦ δῶσσοῦ συγγραφέως, ἐγκλείον καὶ ἐρμηνεύον τὰς ἐπὶ τοῦ ὅλου, εἰς διαπραγματέυσιν ὑποκειμένον ἱστορικοῦ ζητήματος, σκέψεις τοῦ ἐλλογίμου ἀνδρός, ὡς παρατίθεμεν ἀπεριφρόστους ἄνευ σχολίων, ἀφιέντες τὴν ἐπ' αὐτῶν κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ν. Ἡμέρας» ἐλευθέραν· ὅτι ἡμεῖς ἠθελήσαμεν κυρίως, ἦν τὸ γνωρίζαι τοῖς ἕκ τῶν ἡμετέρων ἀρμοδίοις καὶ ἐνδιαφερομένοις ἐν ζητήμασιν, οἷον τὸ προκειμένον, τὰς σκέψεις ξένου ὁμοδόξου μετὰ βαρύτητος ἐκφερομένας ἐπὶ μᾶς σελίδος τῆς νεωτέρας ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας τόσον ἐνδιαφερούσης, ἥς ἢ σπουδαιότης ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον παραμενεῖ ζήτημα πρώτης δυνάμεως. Τὸ ἐφ' ἡμῖν, μυχίως ἐπιποθοῦσι τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γαλήνην τε καὶ εἰρήνην ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ὅλης ὀρθοδοξίας εὐχόμεθα ὅπως ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσι τῶν δύο ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωσικῆς, προτανεύσωσιν ἐκείναι αἱ ἀγαθαὶ καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐγκάρδιοι σχέσεις πρεσβυγενοῦς μητρὸς καὶ φιλάτης θυγατρὸς, αἱτινες διεῖπον τὸ ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς ἐν παλαιότεροις χρόνοις, σχέσεις πατροπαράδοτοι ἀμοιβαίας εἰλικρινείας καὶ ἐμπιστοσύνης, ὡς ὀρθῶς σημειοῖ καὶ ὁ ἀξιότιμος συγγραφεὺς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείας, τηρουμένων μετ' εὐλαβείας καὶ ἀπαρσαλεύτων μενόντων εἰς τὸ διηνεκὲς τῶν «Κανονικῶν δικαίων» τῆς πρεσβυγενοῦς Μητρὸς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἅτινα ἀπαράγραπτα καὶ ἱερὰ ἐκκληροδότησαν καὶ ἐσεβάσθησαν δύο σχεδὸν χιλιετηρίδες.

ΕΘΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος καὶ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθνοσυνελεύσεως εἰσι τὰ δύο γεγονότα, δι' ὧν ἀνοίγεται νέα περίοδος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν πολιτικῆς ἐν Ἀνατολῇ. Γνωστὸν ἤδη τυγχάνει ὁποίας ἐλπίδας ἐξήρητα ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῇ ἡμῶν Πρεσβείᾳ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδιωχθείσης ἐκκλησιαστικῆς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁποίαν πικρὰν ἀπογοήτευσιν ἀπεκόμισεν ἀμέσως μετὰ τὴν συνέλευσιν αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς νέας ὄλως ἐποχῆς, ἣν ὑπισχεῖτο εἰρηνευτικὴν, καθόσον ἀφεώρα τὰ διάφορα φυλετικὰ συμφέροντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκ τοῦναντίου ἢ διοικητικῆ αὐτῆ μεταβολῆ παρήγαγεν ἄλλοιον ἀποτέλεσμα, ἐγέννησεν ἐποχὴν ἀδιαλλάκτου ἐχθρότητος πρὸς ἄλλα. Ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἐπεγεροθέντος ἐν ἐδάφει ἐκκλησιαστικῶ ἐθνικοῦ ζητήματος, ὑπὸ μορφήν τόσῳ τραχεῖαν, ὁ χαρακτὴρ τῶν ἡμετέρων σχέσεων πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔκτοτε λαμβάνει πως μορφήν ἄλλην. Καὶ ἡμεῖς μὲν ἀληθῶς ἐξακολουθοῦμεν εἰσεῖτι δεικνύοντες εὐρυτάτην προστασίαν εἰς τὴν ἐν Ἀνατολῇ Ὁρθοδόξιαν, ἢ θρησκευτικῇ οὐχ ἦττον ἀρχῇ, ἣτις μέχρι τοῦδε ἀπετέλει τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τὰς ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξους ἐθνότητας, ἀλλοιοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς ἀναμίξεως ἐτέρας πολιτικῆς ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς τοῦ φυλετισμοῦ.

Ἴνα ἐννοήσωμεν ἀκριβῶς τὴν σχέσιν τῆς νέας περιόδου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν πολιτικῆς πρὸς τὴν παρελθούσαν περίοδον καὶ τοιοῦτοτρόπως καθορίσωμεν κάλλιον τὴν σημασίαν τῆς διαβατικῆς ἐποχῆς, ἣν ἀποτελοῦσι τὰ γεγονότα καὶ αἱ ἐπὶ μέρους ἐργασίαι τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὧν ἀποτέλεσμά εἰσιν οἱ Ἐθνικοὶ λεγόμενοι Κανονισμοί, ἃς ὀρίωμεν ἐν γενικῶν βλέμμα εἰς τὰς πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτὸν σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξους ἐθνότητας.

Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνεργοῦς συμμετοχῆς αὐτῆς ἐν τοῖς

ανατολικοῖς πράγμασιν ἢ ὄσσοικὴ πολιτικὴ ἔμεινε πάντοτε πιστὴ εἰς τὴν ἀρχὴν « τῆς προστάσεως τοῦ χριστιανικοῦ ἐν Τουρκίᾳ πληθυσμοῦ ». ἡ ἐνότης τῶν προσπαθειῶν, αἰτνες πρὸς ἓνα κατέτεινον πάντοτε σκοπόν, τὰ δαφυλῆ μέσα, ἅτινα διετίθει ἡ Ῥωσσία, ἢ νομικὴ βάσις, ἦν ἡρῦετο αὕτη ἀπὸ τῶν διαφόρων συνθηκῶν, πάντα ταῦτα συλλήβδην συνετέλουν εἰς εὐχερεστέραν καὶ μᾶλλον ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῆς ἐνδεδειγμένης ταύτης ἀποστολῆς. Ἡ ὄσσοικὴ ἐν Ἀνατολῇ διπλωματία εἶχεν ἐνώπιον αὐτῆς δύο ἀντίπαλα πρὸς ἄλληλα στοιχεῖα, τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Μουσουλμανισμὸν ἀμφοτέρωτα ταῦτα κατὰ τε τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ὄργανισμὸν αὐτῶν διέκειντο ἐντελῶς ξένα καὶ πρὸς ἄλληλα ἐχθρά, δι' ὃ καὶ ἀνάγκη ἐπεβάλλετο νὰ σωθῆ καὶ περιφρουρηθῆ τὸ πρῶτον, ὁ Χριστιανισμὸς, ἀπὸ τῆς καταπίεσεως ἐκ μέρους τοῦ δευτέρου, τοῦ Μουσουλμανισμοῦ.

Ἡ ἐξέγερσις τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἢ τὴν Εὐρώπην καταλαβοῦσα ἐν ἀρχῇ τῆς 19^{ης} ἑκατομητιοῦ, ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τοὺς λαοὺς, τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας ἢ κινήσας αὕτη ἐν τῇ ἐσπερίᾳ. Εὐρώπη ἦν φυσικὴ ἀπορροια τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἱστορικῆς ἀπαραιτήτου στιγμῆς διὰ λαϊκὴν αὐτοσυναίσθησιν ἐν Ἀνατολῇ ἢ ἐθνικότης λησμονηθεῖσα, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, οὐδέποτε διεδραμάτισε πρωτεῦον μέρος· αἱ ἰδιαιτέροι ἐθνικαὶ ὀμάδες ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ τοιοῦτον ἔργον. Ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικότητος εἶχεν ἀπορροφηθῆ ὑπὸ τῆς κατὰ ποσὸν πολὺ εὐρείας ἰδέας τοῦ θρησκεῦματος· πᾶσαι αἱ διάφοροι ἐθνικότητες, αἱ τὸ θρήσκευμα ἀποτελοῦσαι, ἡρῶντο ἐν ἐνὶ ἔθνει ὑπὸ τὸ ὄνομα « μλέτ ». Ἡ ἔξωθεν ὁμως ὑπεισελθοῦσα κίνησις προσέλαβεν ἐν Ἀνατολῇ ταχεῖαν διάδοσιν. Δὲν πρέπει ἐν τοῦτοις νὰ συγχέωμεν τὴν ἀρχικὴν ταύτην κίνησιν πρὸς τὴν βραδύτερον ἀναφανείσαν φυλετικὴν κίνησιν μόνον εἰς τὴν οὐχὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου σχετικῶς ἀρξαμένην ἀνάπτυξιν τῆς ἀκράτου φυλετικῆς διακρίσεως ταύτης ἀπαντῶμεν ἀμοιβαῖον ἐθνικὸν μῖσος μείζον ἢ ὅσον ἦν τὸ κατὰ τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἐχθροῦ, τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ἐν ἀρχῇ μεταξὺ τῶν ἐν Ἀνατολῇ Χριστιανῶν ἐπεκράτει φυσικὴ τις, ὡς εἰπεῖν, ὄρη πρὸς ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοῦ δυσβασιάκτου Τουρκικοῦ ζυγοῦ· ἐν τῇ παρουσίᾳ περιστάσει ἢ ὄρη καὶ κινήσις αὕτη τῶν Χριστιανῶν οὐδὲν εἶχε τὸ διάφορον ἢ ἐχθρικὸν πρὸς παρομοίας

ἄλλων λαῶν ἀποπείρας· ἐξ ἄλλου ἢ ὄωσσικὴ Κυβέρνησις, ἣτις καθ' ὅλον τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος δὲν ἀπέκρουπε τὴν συμπάθειαν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ πνέουσαν αὔραν τοῦ ἐθνισμοῦ, ἐπὶ τέλους ἔδει νὰ ὑπερασπίσῃ ὁμοίαν κίνησιν ἐν Ἀνατολῇ διὰ τὴν Ῥωσσίαν ἢ ἐθνολογικὴ ἀρχὴ ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη μᾶλλον ὡς θρησκευτικὴ ἀρχή, ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ιδιότητα καὶ μορφήν ἠδυνήθη αὐτὴ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῆς λαοὺς ἐν τῷ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν πόθῳ.

Διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Βουκουρεστίου, ἐν ἔτει 1812, καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως τῷ 1829, ἡ Σερβία καὶ ἡ Μολδοβλαχία ἀπέκτησαν διοικητικὴν αὐτονομίαν· ἦν τοῦτο τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἀπεχωρισμὸν ἀπὸ τῆς Τουρκίας· ἀμέσως εἶτα ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἐλεύθερον βασιλείον, ἐπικυρωθεῖσα διὰ συμβάσεως τοῦ 1832 ἐν Λονδίῳ· οὕτω δὲ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἐπαρχίαι καὶ γῶραι ὀλόκληροι, αἵτινες, ἔκ τε γεωγραφικῆς θέσεως καὶ φυλετικῆς ἐνότητος πλέον, ἢ ἕτεροι ἦσαν ἤδη ἔτοιμοι εἰς αὐτοτελῆ ὑπαρξιν. Ἡ Ῥωσσία παρέχουσα πᾶσι τούτοις ἐν ἴσῳ μέτρῳ τὴν ἑαυτῆς ὑπεράσπισιν, ἔμενε πιστὴ εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἀποστολήν, ὡς προστάτιδος τῶν Χριστιανῶν ἢ ἰσχύς καὶ τὸ γόητρον αὐτῆς ἦσαν ἀρκούντως ἱκανὰ ὅπως ἐξεγείρωσι τὰ φυλετικὰ μίση καὶ τὴν κρατοῦσαν ἐν αὐτοῖς διαφωνίαν, εἰς τὰ μέρη δὲ τὰ ἐναπολειφθέντα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου ἢ ὀρθοδοξία ἐξηκολούθει οὕσα ἢ ἐνοῦσα καὶ συνέχουσα ἀρχὴ τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐφ' ὅσον ἡ ὄωσσικὴ ἐν Ἀνατολῇ ἐπιρροὴ δὲν ἔμενεν ἀμφίρροπῆς, ἠϋξήσεν ὅμως αὐτὴ κατόπιν, οἱ διάφοροι δὲ χριστιανικοὶ λαοὶ διέβλεπον ἐν τῇ αὐξούσῃ ταύτῃ ἐπιρροῇ πηγὴν τῆς μελλούσης αὐτῶν ἀποκαταστάσεως μείζονα καὶ βεβαιότεραν ἢ τὴν ἐξ ἑαυτῶν μόνων ὁ ὑπόκωφος οὗτος ἀναβρασμός, ἀδξανόμενος βαθμηδὸν τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ ἐκ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης πνέοντος ἀνέμου τῆς ἐλευθερίας, ἀνεφάνη μᾶλλον ὀξὺς, ὡς ἔκφρασις ἐθνικῆ, ἐν Ἀνατολῇ, ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ κίνησις, ἢ καταλαβοῦσα τὴν Ἑλλάδα πρὸ πασῶν τῶν λοιπῶν ἐν Τουρκίᾳ χωρῶν, προσέλαβεν οὐκ ὀλίγα τεχνητὰ στοιχεῖα, αἵτινα ἐπέθηκάν τὴν ἑαυτῶν σφραγίδα εἰς πᾶσαν τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος παρῖστα ἀπλοῦν ἐθνογραφικὸν ὕλικόν,

ἐν ᾧ ἐλαχίστην ἠδύνατό τις νὰ εὕρη ἀξίαν, ἐθνικὸν ἔχουσα χαρακτηρὰ ἢ συμπάθεια τῆς Εὐρώπης πρὸς τὰ παιδήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπεθερμάνθησαν ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος παρελθόντος· τοὺς ἐξέχοντας τῶν Ἑλλήνων, τοὺς μορφωθέντας ἐν Εὐρώπῃ ἐκολάκευεν ἡ ἰδέα, ὅτι ἅπας ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς θεμελιούται ἐπὶ τῶν βάσεων, ἃς ἔθηκαν οἱ πρόγονοι αὐτῶν αἱ παραδόσεις τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς Ἑλλάδος — τῆς διδασκάλου ταύτης πάσης τῆς ἀνθρωπότητος — ἦσαν τόσον γοητευτικὸν καὶ ὠραῖον ἔμβλημα, ὥστε ἱκανοποιοῦν τὴν ἔμφυτον φιλοτιμίαν τῶν Ἑλλήνων, προσέδιδον δὲ φαινομένην μόνον πραγματικότητα εἰς τὴν ἀσθενῶς ἀνεπτυγμένην ἐθνικὴν αὐτοσυνειδησίαν. Κυρίως εἰπεῖν, μεταξὺ τῶν συγχρόνων τοῦ Φειδίου, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, μετὰ πάροδον εἴκοσι περίπου ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, κατεστράφη καὶ διεκόπη πᾶσα σχέση καὶ συγγένεια ἐξ αἵματος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τοὺς πολυαριθμοὺς κατακτητὰς, τοὺς ἐγκαταστάτας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν αὐτῇ καὶ μεταδόντας τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἦσαν μόνον νόθοι διάδοχοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἄλλ', ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, ἔμειναν οὗτοι διάδοχοι τῶν τελευταίων τούτων καὶ ἡ διαδοχὴ αὐτῶν αὕτη ἐξωτερικεῦθη εἰς δύο τινά, μεγάλην σχόντα σημασίαν, τὴν γλώσσαν καὶ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης. Εὐθὺς ὡς ἐδημουργήθη ἡ διαδοχὴ αὕτη, ἐγεννήθη παρ' αὐτοῖς ὁ πόθος τοῦ συνδέσαι σχέσιν μᾶλλον ἀπτην καὶ πραγματικωτέραν μεταξὺ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ παρελθόντος ἤρξατο ἐπὶ τούτῳ ἡ τεχνητὴ ἐκκαθάρισις τῆς ζώσης γλώσσης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ προσεγγίσει ταύτην πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἢ φιλολογία καὶ ἡ δημοσιογραφία ἐχρησίμευσαν ὡς ποδηγέτιδες εἰς πραγματοποίησιν τοῦ πόθου καὶ τῶν προσπαθειῶν ἐκείνων, αἵτινες ἔτεινον διαρκῶς ἤδη νὰ συνδέσωσι τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῆς χώρας, ἃς ἐκληροδότησε τὸ παρελθόν, πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νέων χρόνων, διαπνεομένων ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς συγχρόνου δημοκρατικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ κυβερνητικὸς ὀργανισμὸς τοῦ νεαροῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ὅπερ ἦν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διττῆς ταύτης προσπαθείας, ἐτήρησε τὴν σφραγίδα τοῦ παραδόξου μίγματος· αἱ θεθεῖσαι ὡς βάσεις ἀρχαῖαι ἔστεροῦντο βαθείας ὀρίξης, ἐξήρουν ὅμως εἰς ἐπίτευξιν τῶν προπαγανδιστικῶν σκοπῶν τοῦ

Ἑλληνισμοῦ· διότι ἐξ ἑνὸς μὲν ἱκανοποιοῦν τὴν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνα-
πτυχθεῖσαν ἄκρατον αὐτῶν κενοδοξίαν, ἐξ ἑτέρου δὲ καὶ τὰς προσπα-
θείας αὐτῶν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἥτις ταχέως ἐμαιεύθη ὑπὸ τὰς μᾶλλον
ἀχαλνώτους δημοκρατικὰς μορφάς, ἔλλείπει ἱστορικῆς ἀνατροφῆς καὶ
ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως ἐν τῷ λαῷ. Ἡ φαντασία τῶν Ἑλλήνων περὶ
αὐτοτελοῦς καὶ ἀνεξαρτήτου κράτους οὐδόλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπε-
ξεργασίαν ἀνθυπάρκτου ἐθνικῆς ἀναπτύξεως, ἥτις ἐξηκολούθει μένουσα
μίμησις μόνον. Ἡ κληρονομία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπεδείχθη ὑπὸ τὴν
ἐποψιν ταύτην μᾶλλον καταστρεπτικὴ ἢ ὠφέλιμος καὶ καρποφόρος διὰ
τοὺς συγχρόνους λεβαντίους, δυσανάλογος πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῶν. Ἡ
δουλικὴ ἀπομίμησις, εἴτε τῶν προϋόντων τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, εἴτε
τῶν νεωτάτων Εὐρωπαϊκῶν προτύπων, ἀποκτείνει πᾶσαν ἀνθυπαρξίαν
τόσον ἐν τῇ τέχνῃ ὅσον καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα μα-
κρὰν τῆς ζώσης λαϊκῆς διαλέκτου ὑποβάλλεται εἰς ὑπέρομετρον τεχνητὴν
διασκευὴν καὶ διὰ τοῦτο μένει νεκρά. Ἐνεκα τοῦ ὅου τῶν πραγμάτων,
ἡ σύγχρονος κοινωνικὴ σύνθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀπέστη μα-
κρὰν τοῦ κοινοῦ ἐκείνου ὀργανισμοῦ, ὅστις ἦν κοινὸς εἰς τὴν πλειονότητα
τῶν Χριστιανικῶν ἐν Ἀνατολῇ ἐθνικοτήτων, ἃς πάνποτε ἐπροσείτασεν
ἡ Ῥωσσία, καὶ ὡς βάσις τοῦ ὁποῦ ὑπέκειτο ἡ ὀρθοδοξία. Τὰ νέα
πολιτικὰ ἰδεώδη καὶ αἱ ἀπραγματοποίητοι ἀξιώσεις, ἐνισχυόμεναι ὑπὸ
τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εὔρον τὴν ἰδίαν
αὐτῶν ἐκφρασιν ἐν τῇ οὐτως ὀνομαζομένῃ «μεγάλῃ ἰδέᾳ», οἱ ὅπαδοι
τῆς ὁποίας φέρονται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν θεωροῦντες αὐτὴν
ἐμπόδιον εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἰδανικῶν αὐτῶν, ἐνῶ, τὸ ἐξ ἑαυτῆς,
ἡ ὄωσικὴ Κυβέρνησις μέχρις ἐσχάτων οὐκ ἐπαύσατο δεικνύουσα μεγα-
λόψυχον ἀντίληψιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον, ἀπομακρύνουσα ἀπ' αὐτοῦ
βαρείας συμφοράς, αἵτινες ἠπειλήσαν αὐτό, εἰ καί, καθὰ ἐννοεῖται οἴκο-
θεν, αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ συμπαθῇ εἰς πολιτικὴν τυχοδιωκτικὴν, ἢ προ-
σέκειντο ἄγαν οἱ τὴν χώραν διέποντες δημαγωγοί.

Τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βασιλείου δὲν ἔπρεπε νὰ συγγέωμεν πρὸς τοὺς
ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνας ἀρχῆθεν, ἐκ παλαιῶν χρόνων, οὗτοι εὔρητο ὑπὸ
ἀλλοίας ὄλως συνθήμας, τοῦτο δὲ συνετέλει οὐ μικρὸν εἰς τὴν διαφορὰν
αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν.

Οὐχ ἦτιον ὁμως ἐν τῇ φορᾷ τῶν πραγμάτων τὰ πολιτικὰ αὐτῶν

συμφέροντα συχνάκις συνέπιπτον τοῦτο δὲ ἐχρησίμευεν ὡς ἀφορμή, ἵνα εἰς τὰ ὄμματα τῆς Εὐρώπης ἀμφοτέρω, οὐχὶ σπανίως, συγχέωνται, εἰ καὶ κατ' οὐσίαν μεταξὺ αὐτῶν διανοίγεται ἐσωτερικὴ διαφορὰ καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξιν. Μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν χώραις, ἔμεινε πολυάριθμος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς. Χάρις εἰς τὴν ἔμφυτον αὐτῷ εὐτολμίαν καὶ ὀξύνοϊαν, συνεκέντρωσεν οὗτος εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ κύριον μέρος τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ὑπερέχων δὲ ἀριθμητικῶς, ἐν τε τῇ πρωτεύουσῃ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐμπορικοῖς κέντροις τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀποτελεῖ νῦν λίαν σεβαστὸν στοιχεῖον ἐν Τουρκίᾳ. Ἄν οἱ Ἕλληνες τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἀποκαλῶσιν ἑαυτοὺς διαδόχους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἱ ἐν Τουρκίᾳ βιοῦντες Ἕλληνες, κατὰ μείζονα λόγόν καί, ὡς εἰπεῖν, βασιμώτερον θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀπογόνους τῶν Βυζαντινῶν. Σημεῖον διευθύνσεως διὰ τοὺς πρώτους ἀποτελοῦσιν αἱ Ἀθῆναι, διὰ τοὺς δευτέρους δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις ὅπως παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοῦ Βασιλείου ὡς ἀντικείμενον ἐθνικῆς ὑπερηφανείας χρησιμεύει ἡ ἠρειπωμένη Ἀκρόπολις μετὰ τοῦ Παρθενῶνος, οὕτως οἱ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας σέβονται ὡς ἱερὸν μνημεῖον τῆς πατρίου τέχνης τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, μεταβεβλημένον ἤδη εἰς τέμενος μουσουλμανικόν μεταξὺ ἐκείνων καὶ τούτων ὑφίστανται κοινὰ σημεῖα ἔσοκισμένοι ὑπὸ τοῦ παρελθόντος μεγαλείου δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὰ ἱστορικὰ ἐκείνα γεγονότα, ἅτινα μετέβαλον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων ἔκτοτε καὶ κατέστησαν ἐξίσου ἀδύνατον τὴν τε ἐπάνοδον εἰς τὸ παρελθὸν ἐκείνο καὶ τὴν ἄρνησιν καὶ ἐκμηδένισιν πάσης τῆς ὑπὸ τῆς ἱστορίας διανυθείσης ὁδοῦ. Ἴδου πόθεν πηγάζουσι τὰ φαντασιώδη σχέδια καὶ ὄνειρα ἐξ ὧν προέκλυψαν αἱ « μεγάλαι ἰδέαι. »¹

1) Δεπτὸς παρατηρητὴς τοῦ λαϊκοῦ βίου ὁ Κ. Ν. Leontieff (Γενικὸς πρόξενος ἄλλοτε. 1871—1876, ἐν Θεσσαλονίκῃ) ὡς ἐξῆς χαρακτηρίζει τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀνεπτυγμένων τύπων τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ἡγητόρων, τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπολίτου Ἑλλήνου: « Δεπτὸς, προσεκτικὸς, σκεπτικὸς, ὁ Φαναριώτης, εἶνε περισσότερον ἀξιοπρεπῆς κύριος καί, ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως, μᾶλλον κατάλληλος εἰς σπουδαίαν πολιτικὴν ἐνασχόλησιν, ἀσυγκρίτως κάλλιον μεμορφωμένος εἰς κοινωνικὴν ἀναστροφὴν ἢ ὁ Ἀθηναῖος δημαγωγός. Τί σημαίνει Ἀθηναῖος πεπαιδευμένος; Ὀλίγον ἀρχαῖος ῥήτωρ, ὀλίγον παρισινὸς δημαγωγός, ὀλίγον τυχοδιώκτης, ὀλίγον Γάλλος, ὀλίγον « comolenskii monsieur » καὶ κακὸν στοιχεῖον, « mauvais

Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις, ἀδύνατον νὰ μὴ διαγνώσῃ τις, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Βυζαντινισμοῦ, κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς περιεχόμενον, εἶναι μᾶλλον ζῶσα καὶ πραγματικὴ ἢ ἡ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναμφηρίστως τοῦτο προέροχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἀφ' ὧν αὕτη ἀρύεται τὰς βάσεις αὐτῆς, κεῖνται πλησιέστερα, χρονικῶς τε καὶ πνευματικῶς, πρὸς τὰς συγχρόνους συνθήκας ἢ τὸ ἐθνικὸν παρελθὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἡ σχέσις πρὸς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν διαδοχικῶς οὐδέποτε διεκόπη· διεσώθη αὕτη ἱερὰ καὶ ἀβλαβὴς ἐν τῷ θρησκευτικῷ καὶ ἐθνικῷ ἰδρύματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον πολλάκις ἐμέμφθησαν ἐπὶ διαφθορᾷ, ἀμαθείᾳ καὶ βαρβαρότητι. Πιθανὸν αἱ κατηγορίαι αὗται εἰς πολλὰς περιστάσεις νὰ ἦσαν δίκαιαι, εἰ καὶ ἔστιν ὅτε ὑπερβολικαί. Ἀδύνατον ἐν τούτοις νὰ λησμονήσῃ τις ὅτι καὶ οὗτος ὑπεβλήθη εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ συνεπείας τοῦ μουσουλμανικοῦ ζυγοῦ· ἐξ ἄλλου δὲ παρ' ὅλας τὰς δυσμενεῖς συνθήκας, παρ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις τοῦ κλήρου, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διαρκῶς ἐπὶ τέσσαρας καὶ ἡμισυ αἰῶνας, διαρρέυσαντας ἀπὸ τῆς πώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὐδ' ἅπαξ ἡμαρτε καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀγνότητα καὶ ἀκραιώτητα τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, μετὰ ζηλοτυπίας, ὡς εἰπεῖν, περιφρουροῦν αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιβουλῆς· ἡ ἰδέα κατέσχευε τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν παρ' ἐκείνοις, οἵτινες ἐτάχθησαν φορεῖς καὶ ποδηγῆται αὐτῆς· σὺν τῷ θρησκευτικῷ περιεχομένῳ τῆς ὀρθοδοξίας τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μετὰ ζήλου οὐχὶ ἐλάττονος ἐτήρησε καὶ τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐθνικὴν ἐκείνην μορφήν, ἣν εἶχεν ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας· κατὰ παράδοξον δ' ἐσωτερικὴν ἀντίθεσιν ἢ δύναμις καὶ ἐπιρροή αὐτοῦ, ὡς ἀπέδειξεν ἡ μετέπειτα ἱστορία, ἔμειναν στενωῶς συνδεδεμένοι πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς δυνάμεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Κατακατήσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον οἱ Τοῦρκοι, ἐπὶ

genre »· ὅταν πρόκειται νὰ συναστραφῇ καὶ φανῇ ἐράσμιος ἐν μέσῳ κυριῶν, ἐξακολουθεῖ οὕτως νὰ πιστεῖται τυφλῶς ὅτι ὁ γραικὸς εἶνε ὁ νοσημονέστερος τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶναι ὁ μοναδικὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ Φοῖνιξ, ὅστις μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου προώρισται νὰ ἀναζήσῃ ὅπως ῥάνη δι' ἀνθέων τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διαθρέψῃ αὐτὴν διὰ τῶν προϊόντων τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. » (« Ἀνατολή, Ῥωσσία καὶ Σλαβισμός. » Τόμος Ι. σελ. 199.)

πολλοὺς αἰῶνας, παρεκώλυσαν τὴν φυσικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν μεταξὺ τῶν κατακτηθέντων λαῶν. Χάρις εἰς τὴν στασιμότητα ταύτην, κατώρθωσε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἄνευ μεταβολῆς τινος νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐθνικὴν ἐκείνην μορφὴν, ἐν ἣ ἀπεκρυσταλλώθη τὸ θρησκευτικὸν περιεχόμενον τῆς ὀρθοδοξίας· σὺν τῇ ἐξασθενήσει τῆς Τουρκικῆς ἰσχύος αἱ λησμονηθεῖσαι, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δουλείας, διάφοροι ἐθνικότητες ἤρξαντο βαθμηδὸν ἀναζῶσαι. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δυστυχῶς δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν ἐγνώριζε νὰ κανονίσῃ ἀμέσως τὴν προσήκουσαν σχέσιν πρὸς τὴν νέαν ταύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν ἀντὶ τοῦ ἀναγνωρίσαι τὴν νομιμότητα αὐτῶν καὶ ἀναλαβεῖν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀρξαμένης κινήσεως ταύτης, ἐν ἣ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στοιχεῖον διεδραμάτιζε σπουδαῖον σὺν πρὸς ὄψιν, ἐξ ἐναντίας τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐφέρετο ἐχθρικῶς πρὸς ἀπάσας τὰς ἐθνικὰς ταύτας τῶν Χριστιανῶν προσπαθείας καὶ τάσεις, διορῶν ἐν αὐταῖς παρὰ βᾶσιν τῶν τεθεσπισμένων κανόνων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ μὴ θέλον νὰ χωρίσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκείας ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐκφράσεως αὐτῆς, συμφωνήσῃ δὲ εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ τελευταίου τούτου, ἐνῶ τὸ λαϊκὸν πνεῦμα ἀφηναισθὲν ἐμμόνως ἀπῆτει μείζονα ἐλευθερίαν καὶ μετὰ μείζονος θράσους κατεφέρετο ἐναντίον τῶν ξένων δι' αὐτὸ τύπων, ἐν οἷς προσπάθειαι κατεβάλλοντο νὰ περιορισώσιν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἤρξατο ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τινῶν ὀρθοδόξων ἐθνικοτήτων, περιλαμβανομένων καὶ ὑπαγομένων ἐκκλησιαστικῶς εἰς αὐτό. Ὡθησιν ἐγγυτάτην εἰς τοῦτο ἔδωκεν ἡ ἐξασθένεισι τῆς ὀρθοδόξου ἐπιρροῆς ἐν Ἀνατολῇ μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Τὸ κατενεχθὲν τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τοῦ πολέμου τούτου τραῦμα ἦν ἀληθῶς μέγα, μείζον ὅμως καὶ ἔτι βαθύτερον ἐφάνη εἰς τοὺς συγχρόνους τῆς κατενεχθείσης ἡμῖν ἡττης, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ἐν Ἀνατολῇ χριστιανούς, τοὺς μέχρι τοῦδε πᾶσαν τὴν ἑαυτῶν ἐλπίδα στηρίζαντες εἰς τὸν Ῥώσον Ἀυτοκράτορα. Εἰς τὰ ὄμματα αὐτῶν παρεστάθη δι' ἡ Ῥωσσία ἐπὶ μακρὰ ἔτη δὲν θὰ ἀναλάβῃ ἐκ τῆς ἡττης ταύτης καὶ δι' οὗτοσιν ὄφειλε νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀποστῇ τοῦντεῦθεν τῆς προτέρας αὐτῆς ἐνεργείας ἐν Ἀνατολῇ, καταλείπουσα τοὺς νεωτέρους αὐτῆς ἀδελφούς ἕρμαιον τῆς τύχης. Καίτοι ἡ ἀντίληψις αὕτη ἦν προσωρινή, ἡ ἀνέ-

λιξίς δὲ τῶν πραγμάτων ἔπεισεν αὐτούς, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκ τῆς ἤτης ταύτης ἐξῆλθε μὲν ἐξησθημένη, ἔμπλεως ὅμως ἰσχυρῶν μέσων πρὸς ἐπανάρθωσιν καὶ ἐνίσχυσιν, ἐν τούτοις κατὰ τὰς ἀρχάς, ὅτε νωπὴ ἦν ἡ ἐκ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων ταπεινώσις, τὰ ἀποτελέσματα ἐφαίνοντο αὐτοῖς πολὺ σπουδαιότερα. Οἱ Σλαῦοι ἠγέται, φρονοῦντες ὅτι οὐδὲν ἔχουσι νὰ ἐλπίζωσι πλέον ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἤρξαντο μετὰ μεγάλης δυνάμεως τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν προπαγάνδας μεταξὺ τῶν πατριωτῶν αὐτῶν, καλοῦντες αὐτούς εἰς ἀνθύπαρκτον ἐθνικὸν βίον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρῶτον αὐτῶν ἐμπόδιον ἐν τῷ ἀρξαμένῳ ἀγῶνι ἔβλεπον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τοῦτο ἔλαβον ἐχθρικὴν καὶ αὐτοῦ στάσιν, προσπαθοῦντες νὰ ἐκβιάσωσιν ἐθνικὰ δικαιώματα καθόσον ἀφορᾷ τὴν θείαν Λατρείαν καὶ τὴν Ἱεραρχίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ συναφθείσῃ πάλλῃ καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐξ ἄλλου, ἀποβαλὼν τὸν ἀρχαῖον Βυζαντινὸν τύπον αὐτοῦ, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσελάμβανεν ἑλληνικὴν χροιάν. Τὸ Βουλγαρικὸν κίνημα κατέλαβεν ἐξαπίνης τόσον τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὅσον καὶ τὴν Ἀυτοκρατορικὴν ὄψοσικὴν πρεσβείαν. Ἡ ἑλληνικὴ Ἱεραρχία καὶ οἱ ἡμέτεροι διπλωμάται ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐγίνωσκον τὸν μεταξὺ τῶν Σλαύων λανθάνοντα ἀναβρασμὸν σφάλμα ὅμως ἀμφοτέρων τούτων ἦν ὅτι τὸν ἀναβρασμὸν τοῦτον ὑπελάμβανον ὡς προερχόμενον κυρίως ἀπὸ δυσαρσεκειῶν, ἃς εἶχον γεννήσει αἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβαίνουσαι καταχρήσεις. ἐνόμιζον οὗτοι ὅτι ἀπομακρύνοντες τὴν ἀφορμὴν τῆς δυσαρσεκειᾶς ἀνέστελλον καὶ αὐτὸν τὸν ἀναβρασμὸν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐλπίς, ἦν διετύπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης Σωφρόνιος, συνεμερίζετο δὲ καὶ ὁ πρίγκηψ Δοβάνωφ, ὅτι ἡ μεταβολὴ καὶ ἀναμόρφωσις τοῦ διοικητικοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθεστῶτος ἐγκαινίζει νέαν ἐποχὴν ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐκκλησίας· ἐὰν δὲ αἱ ἐλπίδες αὗται προῶρισται νὰ μὴ πραγματοποιηθῶσι, τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι αἱ νέα μεταρρυθμίσεις, περιορίζουσαι πολλὰς τῶν καταχρήσεων, ἱκανοποιοῦν μόνον ἀρνητικῶς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Σλαύων, ἄφινον ὅμως κατὰ μέρος τὰς οὐσιαστικὰς αὐτῶν προσδοκίας. Ἡ νέα τῶν πραγμάτων διακανόνισις οὐ μόνον οὐδὲν συνεισήνεγκεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρηνοποίησιν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐνέπνευσεν αὐτοῖς πλήρη ἀπογοήτευσιν καὶ ἔπεισε τοὺς δυσηρεσθημένους νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιζητουμένης ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν αὐτονομίας δι’

ἄλλης ὁδοῦ, ὡς πρώτου βήματος εἰς πληροστέραν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν. Τὸ Πατριαρχεῖον, ἀντὶ τὰ συναισθανθῆ τὴν ἀνάγκην τῆς διακανονίσεως καὶ ἱκανοποιήσεως τῶν πόθων τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς δικαιοσύνης, ἐξηκολούθει ἀπ' ἐναντίας ἀτεχόμενον τῶν κανονικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ ἀντιλαμβανόμενον τοῦ ὅλου ζητήματος ἐξ ἀπόψεως καθαρῶς νομικῆς, μὴ ἐννοοῦν τὰ ὑποχωρήσῃ οἰκαιοιθελῶς καὶ παραιτηθῆ τῶν δικαίων αὐτοῦ τούτων. Ἡ ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης δημιουργηθεῖσα θέσις τῶν πραγμάτων καθίστα εἰς ἄκρον δυσχερῆ τὴν θέσιν νῆς ὄωσσιζῆς διπλωματίας, ἀγνοούσης ὁποῖαν στάσιν τὰ τηρήσῃ ἀπέναντι τῆς πάλης ταύτης. Μέχρι τοῦδε ἡ Ῥωσσία ἦν ἡ προστάτις τῆς ὀρθοδοξίας ἐν γένει τ. ε. ἀντεῖχετο τῆς καθαρῶς θρησκευτικῆς ἀρχῆς ἥδη πρόκειται αὐτῇ ἡ ἐκλογή μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων μερίδων, ὧν ἐκάστη ἐπίσης ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρθοδοξίας, ἐξακολουθοῦσα τὰ διεξάγει ἐκκλησιαστικὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Βεβαίως ἀδύνατον ἀπέβαιεν ἡμῖν τὰ λάβωμεν ἐν τῷ ἀρξαμένῳ ἀγῶνι τούτῳ θέσιν ἐναντίαν τῷ Πατριαρχεῖῳ, μεθ' οὗ συνδέουσι ἡμᾶς αἰῶνοι παραδόσεις, ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς δι' αὐτοῦ παραλαβῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἐπίσης ἀδύνατον ἐξ ἄλλου ἀπέβαινε τὰ ἀπωθῆσωμεν λαὸν ὁμαίμονα, ἢ ἐφ' οὗ ἐπιρροὴ τῆς ἡμετέρας ἐν Ἀνατολῇ πολιτικῆς ἐνεργεῖτο σπουδαιότατος παράγων. Εἶναι δυνατόν τὰ συμβιβασθῶσι δύο τόσον ἀντίθετοι ἀπαιτήσεις; Ἰδοὺ ζήτημα, ὅπερ προέβαλλεν εἰς ἑαυτὴν ἡ ὄωσσιζῆ διπλωματία μετὰ παρέλευσιν μινῶν τινῶν ἀπὸ τῆς ἐκραγείσης ἐλληνοβουλγαρικῆς συγκρούσεως. Μετὰ ἀτυχεῖς ἀποπείρας ὅπως πεισθῆ τὰ ὑποχωρήσῃ ὁ Ἰωακείμ ὁ Π, ὁ πρόγρηψ Λοβάνωφ ἐπέισθη ὅτι ἀδύνατον πλέον τὰ ἐλπίζη τις ἔτι αἰσίον τε ἀποτέλεσμα, ἐκ τῆς μεσολαβήσεως τῆς πρεσβείας μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ Βουλγάρων. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν βαθείας ἀπογοητεύσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτέρου ἐλληνικοῦ κλήρου ὁ Ῥῶσσοσ πρεσβευτῆς ἐμόρφωσε τὴν ἰδέαν ὅτι ἥμισυ πιθανὸν ἀπέβαινε τὰ ὑπολογίσει τις πλέον ἐπὶ τὸ Πατριαρχεῖον ὡς εἰς σταθερὸν συνεργάτην τῆς ἡμετέρας ἀνατολικῆς πολιτικῆς. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην ἡ σύγκρουσις ἀπώλεσε τὴν ἄμεσον αὐτῆς θρησκευτικὴν σημασίαν καὶ παρουσιάζετο πλέον ὡς ἐθνικὸς ἀγὼν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

«Πρὸ τινῶν ἐτῶν — ἔγραψεν ὁ πρεσβευτῆς κατὰ Δεκέμβρ. τοῦ 1860 — ὅτε ἐξητοῦμεν παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τὸν διορισμὸν ἐπισκόπου,

δμιλούντων τὴν Βουλγαρικὴν ἢ βουλγάρων ἐκ καταγωγῆς καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ τελείν τὴν λειτουργίαν ἐν σλαβικῇ γλώσσῃ, ἤμεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Ἐκτοτε ὅμως τὰ γεγονότα προέτρεξαν ἡμῶν καὶ ἡμεῖς ἐμείναμεν ἐκτὸς γραμμῆς. Εἰ καὶ τὸ κίνημα ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ ὠφείλετο εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος, φέρον χαρακτηριστικόν, οὐχ' ἦτον ὅμως, ἐὰν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον παρεῖχε δείγματα ἀγαθῆς θελήσεως καὶ ἐνέδιδεν εἰς τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις, ἢ βουλγαρικῇ ἐθνικότης, μὴ ἀπαντῶσα πρόσκομμα ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐδάφους, θὰ ἔβαινεν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, ἀνευ ἐχθρικῆς πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν στάσεως. Ἀνοτυχῶς ὅμως τὰ πράγματα ἄλλην ἔβησαν πορείαν. Δὲν θὰ ἀπαριθμήσω ἐνταῦθα τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐπείσαν ἐπὶ τέλος τοὺς βουλγάρους ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσδοκῶσιν ἀπολύτως οὐδὲν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου. Ἐν τῇ παρουσίᾳ στιγμῇ ἀδύνατον νὰ ἐλπίζωμεν εἰρηρικὸν συμβιβασμὸν ἐὰν δὲ ἡμεῖς θέλωμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ πολιτικὸν ἡμῶν γόητρον ἐπὶ τῶν Βουλγάρων καὶ διενθύνωμεν τὴν περαιτέρω αὐτῶν ἀνάπτυξιν, δὲν δυνάμεθα νὰ κρατήσωμεν, ὡς νῦν, τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων ἰσορροπίαν ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀμελεῖν νὰ κηρυχθῶμεν ἢ ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, τ. ε. ὑπὲρ τῆς διαιρέσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τ. ε. ὑπὲρ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Πᾶσα ἄλλη στάσις ἡμετέρα μεταξὺ τῶν δύο θὰ προεκάλει τὴν σύγχρονον ἀμφοτέρωθεν ὑπόνοιαν, ἣτις ἤρξατο μάλιστα καὶ ἐμφαινομένη εἰσέτι ὅμως δυνάμεθα νὰ ἐπανακτήσωμεν τὴν ἡμετέραν ἐπιρροήν.

« Ἡ ἡμετέρα ἐκλογή θὰ ἦτο τὰ μάλιστα εὐχερῆς, ἐὰν, λαμβάνοντες τὸ μέρος τῶν Βουλγάρων, δὲν ἐκινδυνεύομεν νὰ ἀπολέσωμεν τὴν συμπάθειαν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τὴν ἐκφρασιν ταύτην ἐνοουμένου τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Ὅφειλω δὲ νὰ προσθέσω ἐνταῦθα ὅτι ὑπὸ τὴν ἐννοιαν ταύτην τὸ κακὸν ἤδη συνετελέσθη οἱ ὀπαδοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐν Ἑλλάδι διαρκῶς ἐκμεταλλεύονται τὴν προτίμησιν, τὴν ἐπιδεικνυομένην ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας εἰς τοὺς Σλαῦους καὶ πειρῶνται νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ῥωσσίας οὗτοι δέον νὰ βλέπωσι οὐχὶ προστάτιδα ἀλλὰ μόνον ἐχθρὰν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐλευθερίας, ζηλότυπον ἀντίζηλον τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ

δρομοδόξων αἱ ἰδέαι αὐταὶ ἐπαναλαμβάνονται καθ' ἐκάστην ἐν ταῖς Ἀθηναϊκαῖς ἐφημερίσι καὶ ἐν τῷ «Βρετανικῷ Ἀστέρι», ἑλληνικῶν περιοδικῶν, ἐκδιδομένων ἐν Λονδίῳ· ἔνεκα τούτου ἡ ἀσυνήθης πολιτικὴ ἐπιτυχία, ἣτις ἔλαχε τῷ Πεδεμοντίῳ καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ λόρδου Russel κηρυχθεῖσαι ἀρχαὶ ἐπεσκοτίσαν τὴν κεφαλὴν τῶν Ἑλλήνων πάντων, φυσικῶς δὲ τὰ βλέμματα αὐτῶν ἐστράφησαν ταχέως πρὸς τὴν Δύσιν μᾶλλον ἢ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν.

Αἱ ἀνωτέρω περικοπαὶ ἐπιστολῆς τοῦ προέγκλητος Λοβάνωφ εἰσὶν ἐνδιαφέρονσαι κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐταῖς διαγράφονται αἱ γενικαὶ γραμμαὶ καὶ ἡ ἀνέλιξις τῆς ἐπακολουθησάσης ὅλης πάλης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ τοιαύτη θέσις τοῦ ζητήματος, ἣν πρῶτον ἀπαντῶμεν ἐνταῦθα, ἐξηγητᾶτο βεβαίως ἀπὸ τῶν γεγονότων τῆς στιγμῆς. Ἀναντιλέκτως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐθνισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ εἰσῆλθεν εἰς νέαν σπουδαίαν φάσιν ἐν τῇ νέᾳ περιόδῳ ὃ φυλετικὸς φανατισμὸς καταλαμβάνει οὐχὶ μόνον τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἑλληνας· δίχα τινὸς ἀμφιβολίας ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀνωτέρου Κλήρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον ἤδη ἐπηρεασθῆ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τούτοις ἀμφίβολον καθίστατο ὅτι ἡ ἔρις θὰ περιορίζετο μόνον μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων.

Ἡ κυρία βᾶσις τῆς διεξαγομένης πάλης ἦν «κανονικὴ» τ. ε. ἐστιριζέτο ἐπὶ νομικῶν λόγων· οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ προσωπικὴ γνώμη τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν μὴ συγκατατιθεμένων εἰς ἱκανοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Βουλγάρων, ἐν τῇ προβαλλομένῃ ταύτῃ ἀρνήσει ἀδύνατον ἀπέβανε νὰ διακρίνη τις μόνην ἐθνικὴν κατὰ τῶν Σλαύων στάσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ἐν τῇ ἔριδι ὑπέκειντο καὶ συμφέροντα κανονικοῦ δικαίου, διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὁποίων ἡ Μεγ. Ἐκκλησία ἐδείκνυε πάντοτε ἀγέρωχον στάσιν· ἐὰν ἐξ ἐνὸς ἡ διατήρησις τῆς ἡμετέρας ἐπιρροῆς ἐπὶ τῶν Βουλγάρων ἐνεῖχε σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἡμετέραν πολιτικὴν, ἐξ ἄλλου ἐν τῇ πλάστιγγι τῆς δικαιοσύνης ἔδει νὰ τεθῆ οὐ μόνον ἡ πρὸς τοὺς Ἑλληνας συμπάθεια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ κανονικοῦ δικαίου πηγάζοντα δίκαια τοῦ ἀνατολικοῦ ὀρθοδόξου κλήρου· ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὸ δίλημμα τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἐκλογῆς ἐνέκλειε μείζονα καὶ σπουδαιότεραν σημασίαν ἀνεξαορτήτως ἀπὸ τῆς συμπαθείας ἡμῶν πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τῶν μερῶν τῆς φυλετικῆς διαμάχης ἢ θρησκευτικῆς ἀρχῆς, τοῦ προστα-

τεύειν τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν Ἀνατολῇ, ἣν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς ἐὰν δέ, συμφώνως πρὸς τὰς νέας ἀπαιτήσεις, ἀνεγνωρίζετο ὡς ὠφέλιμος ἢ ἀντικατάστασις τῆς ἀρχῆς ταύτης δι' ἄλλης ἀρχῆς, ἐθνικῆς, φυλετικῆς, τότε ἔδει νὰ γείνη αὕτη ἐν ἐπιγνώσει καὶ οὐχὶ νὰ ἐξαπατήσωμεν ἑαυτοὺς διὰ φαινομένης αἰτίας, ὅτι δῆθεν τὸ ζήτημα ἔγκειται ἐν τῇ ἐκλογῇ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

Τὸ σφάλμα τῆς ἡμετέρας διπλωματίας συνίστατο ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀνεπιγνώστῳ ταύτῃ ἀντικατάστασι τῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς δι' ἐθνικῆς ἢ ἔλλειψις ἐπιγνώσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀσταθοῦς ἡμῶν ὡς εἶπεῖν πολιτείας μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔλθῃ εἰς διάστασιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, φοβουμένη δὲ νὰ ἀφήσῃ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῆς τὴν ἐπὶ τῶν Βουλγάρων ἐπιρροὴν ἢ ἡμετέρα πολιτικὴ κατέληξεν εἰς τὸ λυπηρὸν ἐκεῖνο ἀποτέλεσμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἀποφυγὴν συνίστα ὁ πρίγκιψ Δοβάνωφ τοιοῦτοτρόπως ἠρξάμεθα ἐμπνεόντες ὑπονοίας εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη, οὐχὶ Ἑλλήνας καὶ Βουλγάρους, ὡς ἔγραψεν ὁ ὄψιστος πρεσβευτής, ἀλλ' εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τῶν Ἑλλήνων ἀναφανδὸν ἤδη ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένων. Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλειφθῇ ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην θέσιν τοῦ ζητήματος συνετέλεσε καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ καθολικὴ προπαγάνδα ἠπείλει σοβαρωτάτους κινδύνους τοῖς ἡμετέροις διπλωμάταις, εἰ καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ κίνδυνοι οὗτοι παρεστάθησαν λίαν ἐξωγκωμένοι ἢ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐμμονὴ τῶν ἀπλοῦκῶν ἰδίᾳ κατοίκων τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου εἶναι τοσαύτη, ὥστε ἢ πρὸς τὸν καθολικισμόν ἀθροῖα προσέλευσις δὲν εἶναι ποτε δυνατὴ ὡς εἶδομεν ἤδη ἐκ τῶν γενομένων ἄλλοτε προσηλυτικῶν ἀποπειρῶν ἐν Μακεδονίᾳ¹⁾ ὁ λαϊκὸς πληθυσμὸς ἐν ἀρχῇ μὲν ἐσκανδαλίσθη ὑπὸ τοῦ δελέατος τῶν ὑλικῶν ὠφελημάτων, ἅτινα ἐξησφάλιζεν αὐτῷ ἡ προσέλευσις εἰς τὸν καθολικισμόν, ταχέως ὅμως εἴτα ἐπανῆλθεν οὗτος εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας. Ἴδου διατὶ αἱ πρόοδοι τῆς καθολικῆς προπαγάνδας ἐν Ἀνατολῇ χαρακτηρίζονται μόνον ὡς ἐπίμονος ἀγὼν ἀναπτύξεως.

Ἡ ἡμετέρα διπλωματία ἔδει νὰ τηρήσῃ μεῖζονα εὐστάθειαν εἰς τινὰς ἀβασίμους ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων ἡγετῶν, ὅποτε εὐκολότερον θὰ κα-

1) Ταῖς ἐπαρχίας Κουκούς καὶ Κασσάνδρας ἐν τῇ Χαλκιδικῇ.

θίστατο νὰ χειραγωγῆσῃ αὐτὴ τὴν λαϊκὴν κίνησιν καὶ θέσῃ ἐντὸς τοιούτων ὁρίων, δι' ὧν δυνατὸν θὰ ἀπέβαινε μετὰ μείζονος ἐπιτυχίας νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν εἰρηνικὸν συμβιβασμὸν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἴνα κρατήσωμεν ἐν ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος δὲν ἔπρεπε, ὡς ὑπελάμβανεν ὁ πρίγκηψ Δοβάνωφ, νὰ ἀφήσωμεν περιφρονητικῶς σχεδὸν τὸ Πατριαρχεῖον καὶ νὰ κηρυχθῶμεν ἀναφανδὸν καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Ἡ Ῥωσσία ὄφειλε νὰ σταθῇ ὑπεράνω τῶν κομμάτων καὶ νὰ μὴ παραιτήσῃ τὴν πατροπαράδοτον καὶ σταθερὰν βάσιν τῆς ἑαυτῆς πολιτικῆς, στηριζομένης ἐπὶ ἐδάφους καὶ ἀρχῶν μόνον θρησκευτικῶν ἄλλως πολιτευθεῖσα καὶ παραστᾶσα ὑπερασπίστρια τῶν Βουλγαρικῶν βουλευμάτων ἢ Ῥωσικῆ διπλωματίας δὲν ἔδραψε τὴν ἐκτίμησιν ὀφειλομένου κύρους μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ἰθνητῶν τοῦ κινήματος· μετὰ τὰς πρώτας ἀπαιτήσεις, τὰς διατυπωθεῖσας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἡγετῶν, ἐπηκολούθησαν νέαι ἀπαιτήσεις. Καταλιποῦσα τὸ πρόηρ ἀσφαλὲς ἔδαφος καὶ ἐξακολουθοῦσα τὴν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων προστασίαν ἢ Ῥωσικῆ διπλωματίας κατήχη εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην ἵνα συγχρόνως ἀπτέγηται δύο τινῶν, νὰ ὑποστηρίξῃ ἐξ ἑνὸς τὴν ἀντικανονικὴν σύστασιν Βουλγαρικῆς ἐξουσίας καὶ νὰ προσπαθῇ ἀφ' ἑτέρου, ἵνα μὴ διακόψῃ ὀλοτελῶς τὸν μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἰδιαιτερον σύνδεσμον τῆς Ῥωσσίας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, βλέπον ἡμᾶς πρὸς τὸ μέρος τῶν ἀντιπάλων, φυσικῶς ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας, αἵτινες ἔσπευσαν ἀμέσως εἰς βοήθειαν διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον παρουσιάσθη ποθητὴ ἢ εὐκαιρία τοῦ ἐξαναγκάσαι τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ σχέδια τῆς ἑλληνικῆς προπαγάνδας. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐπῆλθε συμμαχία μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Βυζαντινισμοῦ, συμμαχία ἐχθρική ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας. Ὑφ' ἡμῶν σοβαρὸν διεπράχθη σφάλμα ἐν παρομοίᾳ συνενώσει δύο ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένων θευμάτων εἰς τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς, καθ' ἣν παρουσιάζετο εὐκαιρία δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἐπιφυλακτικῆς καὶ δικαιότερας πολιτικῆς, νὰ διαχωρίσωμεν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τῶν φυλετικῶν ὀνειρῶν ἑὰν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας συχνάκις συνέβαινε νὰ εὐρίσκωνται ἀνθρωποὶ ἐμφορούμενοι ἐχθρικῶν πρὸς ἡμᾶς ἐθνικῶν βλέψεων, οὐχ ἦττον ὅμως δὲν ἔπρεπε κατ' ἀρχὴν νὰ συγγέωμεν τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν ἐν τῷ κλήρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δὲν ἀπέσβη ἢ συναίσθησις τῶν κα-

θαρώς ἐκκλησιαστικῶν συμφερόντων, ὑπῆρχον δὲ πρόσωπα, ἅτινα ἴσταντο ὑπεράνω τῶν φυλετικῶν σκοπῶν καὶ προσπαθειῶν.

Ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀνῆλθε Γρηγόριος ὁ ΣΤ' κατὰ τὴν μάλιστα φλέγουσαν φάσιν τῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς ἔριδος· ἦν οὗτος εἰς τῶν διαπρεπεστάτων ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ληξιάσῃ ἑκατοναετηρίδι· τὰ ὑψηλὰ προσωπικὰ αὐτοῦ προσόντα, ἐφαίνοντο, ὅτι παρεῖχον αὐτῷ τὸ μεγαλεῖτερον δικαίωμα εἰς τὸν ὑψηλὸν τίτλον, ὃν ἀπονέμει ἡ Ἐκκλησία αὐτῇ εἰς τὸν ἀνώτατον αὐτῆς ἀρχηγόν. Ἡ Ἁ. Παναγιότης, ὁ ἀείμνηστος Γρηγόριος ὡς ὄρον, τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου προέβαλε τὰ ἑξῆς: 1) Συνδρομὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐνέργειαν, ὅπως ἐπιτύχῃ αὕτη παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν προτέρων προνομίων, τῶν κεκορηγημένων τοῖς Οἰκουμενικοῖς Πατριάρχαις καὶ 2) Ἀναθεώρησιν τοῦ νέου ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος. « Ἀνετράφην καὶ ἐμεγάλωσα, εἶπεν εἰς τὸν πρῶτον διεορμηνέα τῆς ὄρωσικῆς Προσβείας ὁ νέος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, μὲ τὰς ἰδέας ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία προσδοκᾷ βοήθειαν μόνον παρὰ τῆς Ῥωσσίας. Εἰς τὴν ἐποχὴν μου δὲν ὑπῆρχε βουλγαρικὸν ζήτημα ὑπῆρχε μόνον Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας εἶχεν ἡ Ῥωσσία ἤδη πάντες βεβαιοῦσιν ὅτι πᾶσα ἡ συμπάθεια τῆς Ῥωσσίας ἐστράφη καὶ ἀνήκει εἰς τοὺς Βουλγάρους. Προσωπικῶς ἐγὼ τρέφω τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν θὰ στερήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς προστασίας. »¹⁾

Οἱ ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος λεχθέντες ἀξιωματημονεῖται οὗτοι λόγοι, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὰς σχέσεις, αὐτίνες ὄφειλον νὰ κρατῶσι μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τῆς Ῥωσσίας, ἀνταπεκρίνοντο ἀκριβῶς πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ῥωσσιτικῆς πολιτικῆς ἐν Ἀνατολῇ, ἀφ' ὧν αὕτη οὐδέποτε ἠδύνατο ἐν ἐπιγνώσει ν' ἀποστῇ. Ἡ προστασία τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Ἀνατολῇ συνάδει πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς συμπαθείας τοῦ εὐσεβοῦς ὄρωσικοῦ λαοῦ, ἀλλ', ὡς ἀρχὴ πολιτικῆ, αὕτη ξερίδεται, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ· ἡ ὑποστήριξις καὶ διάδοσις οἰουδήποτε θρησκείματος χάριν αὐτοῦ καὶ μόνου ἐν ὄνό-

1) Dépêche de l' aide de camp général Ignatieff, Péra 14/26 Février N. 42.

ματι μόνης τῆς καθαρώς θρησκευτικῆς ἀρχῆς, δύναται νὰ ἦ ἔργον ειδικῶν μόνον ἀνθρώπων ἢ ἰδρυμάτων. Ἄλλ' ἡ προστασία τῆς θρησκείας ταύτης, ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτῆς πολιτικῇ, δεόν νὰ πηγάζῃ ἀπὸ τῆς ἐκτιμήσεως καὶ σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰ πραγματικά ἐκάστης Κυβερνήσεως συμφέροντα· ἀληθῶς δὲ ὑπὸ τοιούτου συμφέροντος ἐνεπνέετο ἡ πατροπαράδοτος ἡμῶν πολιτικὴ, προστατεύουσα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν.¹⁾ Ὁ ὑπολογισμὸς ἐγένετο τοιοῦτος· πρὸς τὴν ἐν Τουρκίᾳ πλειονότητα ἢ Ῥωσσία συνδέεται δογματικῶς προστατεύοντες τὴν ὀρθοδοξίαν ἐνισχύομεν τὸν σύνδεσμον τοῦτον καὶ ἐθίζομεν τοὺς ὀρθοδόξους νὰ ἀτενίζωσι πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. ὡς πρὸς φυσικὴν προστατίδα. Τὸ γόητρον, ὅπερ ἔχει ἀποκτήσει ἡ Ῥωσσία ἐν μέσῳ κολοσιαίου ἀριθμοῦ ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου, εἶναι ἰσχυρὸν ὄπλον, ὅπως ἐπιδοῦν αὐτὴ καὶ ἐπιβάλληται εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν· ἀλλὰ τὸ γόητρον τοῦτο ἔχει ἀνυπολόγιστον σημασίαν καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἐπὶ τῇ προόψει πιθανῆς μεταβολῆς ἐν Ἀνατολῇ, εἰ καὶ ἡ Ῥωσσία ὀλιγότερον παντὸς ἄλλου κράτους ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι παραβίασιν ἢ μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος—statu quo—ἐν Τουρκίᾳ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δι' ὁτιδήποτε ἀνέλιξιν γεγονότων ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ ἢ μοῖρα ἐπέκλωσεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν πρώτης τάξεως συμφέροντα. Πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου, καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζετο τὸ ἀπελευθερωτικὸν ἔργον τῶν σλαβικῶν ἐθνοτήτων, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς σιγμῆς, ἠδύνατο νὰ τοιμηθῇ τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πολιτικῇ καὶ δοθῇ ἐθνικὴ μᾶλλον χροιά εἰς αὐτὴν ἀντὶ τῆς θρησκευτικῆς. Καίτοι ἢ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον μεταβολὴ τῆς ἡμετέρας πατροπαράδοτου στάσεως ἐμποιεῖ θλίψιν, ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ ταύτην σπουδαῖαι σκέψεις· ἀλλ' ἤδη ἡμεῖς ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἀνεξάρτητα Σλαβικὰ κράτη ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἰμου. Τὰ κράτη ταῦτα διεμορφώθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μᾶλλον ἐπικρατούντων ἐθνογραφικῶς φυλετικῶν στοιχείων. Αἱ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς

1) Ὅρα ἔκθ. «περὶ τῶν μέλλουσῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν», δοθεῖσαν τῷ διορισθέντι νέῳ Πρεσβευτῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῶν γενικῶν ὁδηγῶν, ἃς ἔλαβεν αὐτὸς κατὰ τὸν εἰς τὴν θέσιν ταύτην διορισμὸν αὐτοῦ.

Τουρκίας ὑπολειφθεῖσαι χώραι, ὡς π. χ. ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἡπειρος, δὲν κέκτηνται τὴν ἐπιζωότησιν ταύτην τούτου ἢ ἐκεῖνου τοῦ στοιχείου. Τὸ καθορίσαι τὰς ἐπαρχίας ταύτας ἐθνολογικῶς εἶναι ζήτημα δυσχερέστατον ἐὰν βαδίσωμεν καὶ λάβωμεν ὡς ὁδηγὸν τὴν ἐθνογραφικὴν ἀρχήν, τότε ἢ θὰ προκαλέσωμεν τὴν καθ' ἡμῶν μῆριν καὶ ἀντίδρασιν ὄλων τῶν μικρῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, ἐξαιρουμένου ἐκεῖνου μόνου, ὅπερ θὰ λάβωμεν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προστασίαν. ἢ θὰ φανῶμεν ἀνακόλουθοι, ὑποθάλλοντες ἐξ ὑπαμοιβῆς τὴν φυλετικὴν προπαγάνδαν ὅτι μὲν τούτου, ὅτι δὲ ἐκεῖνου τοῦ κράτους· ἔνεκα τῆς διεξαγομένης νῦν λυσσώδους πάλης μεταξὺ ὄλων τῶν προπαγανδῶν τούτων, τῇ Ῥωσσίᾳ ἀρμόζει νὰ ἀντέχηται ἀρχῆς τοιαύτης, δι' ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ ἴσταιται ὑπερθεὶν ὄλων τῶν φυλετικῶν ἐρίδων, οὐδεμίαν ποιουμένη διάκρισιν ἢ προτίμησιν μεταξὺ πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἢ ἀξιοπρέπεια καὶ τὰ ἀληθινὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἢ ἐξίσου ἐνωτικὴ, ὅσον καὶ εἰρηνοποιῶς, περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς « θρησκευτικὴ καὶ οὐχὶ φυλετικὴ ἀρχή ». Ἄλλως εἶπεν, διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ διὰ τῶν πρακτόρων τῆς φυλετικῆς προπαγάνδας δυνάμεθα νὰ πραγματοποιήσωμεν καὶ στηρίζωμεν τὴν ἡμετέραν ἐπιρροὴν ἐν ταῖς ὀρθοδόξοις ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας. Δὲν θὰ ἀποκρούωμεν ὅμως ἑαυτοῖς τὰ σπουδαῖα προσκόμματα, ἅτινα ἐπιπροσθοῦσιν ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ. Τὸ πρῶτον, ἀλλὰ καὶ δυσχερέστατον συνάμα ἐξ ὄλων τούτων, εἶναι ἢ ὑπαρξίς ἀντικανονικῆς Βουλγαρικῆς ἐξουσίας, ἢν ἡμεῖς ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκηρύξωμεν. Τὸ φροσιτίζειν καὶ, ἐν γὰρ τῷ παρόντι, περὶ συμφιλίωσης τῶν Βουλγάρων μετὰ τοῦ Πατριαρχείου, δυστηγῶς, θὰ ἦτο μάταιος κόπος. Χωρισθέντες ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Βούλγαροι ἐτήρησαν ἀπροόβλητον τὸ κῆρος τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, βαθμηδὸν ὅμως κατήχθησαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ χωρισμὸς οὗτος θὰ παρὰσχη αὐτῆς πολυάριθμα ὠφελήματα ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, δὲν ἠστόχησαν δὲ ἐν ταῖς ὑπολογισμοῖς αὐτῶν τούτοις. Ἡ ἐξουσία ἐν τῇ παρουσίᾳ στιγμῇ εἶνε τὸ ἰσχυρότατον ὄπλον τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδὲ ὑπάρχει λόγος νὰ προῦποθέσωμεν ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐκουσίως θὰ παραιτηθῶσι τῆς τόσον ὠφελίμου δι' αὐτοὺς ἀπομονώσεως, δι' ἧς ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς

του φθονεί αὐτοὺς πᾶς Σέρβος. Ἐφ' ὅσον ἡ Βουλγαρικὴ ἐξουχία ἔχει ὡς βάσιν θεμελιώδη, ὠρισμένην πολιτικὴν ἀποστολήν, θὰ ἐξακολουθῆ ἐφισταμένη, μέχρις οὗ ἀποφασισθῆ, οὕτως ἢ ἄλλως, ἢ τύχη τῆς Μακεδονίας· λίαν δὲ πιθανὸν ὅτι μετὰ τοῦτο ἀμέσως πρῶτοι οἱ Βούλγαροι θὰ ἐπιζητήσωσι τὴν μετὰ τοῦ Πατριαρχείου συμφιλίωσιν καὶ θὰ ἄρῳσι πᾶν πρὸς τοῦτο ἐμπόδιον, μεταφέροντες τὴν ἔδραν τοῦ ἐξάρχου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἄλλην πόλιν.

Πάντα ταῦτα ἐν τούτοις εἰσὶ μόνον προὑποθέσεις εἰς μέλλον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀπομεμακρυσμένον. Δυνάμεθα ἄρα γε ἡμεῖς σήμερον νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν εἰλικρινῶν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον σχέσεων καὶ δὲν θὰ χρησιμεύσῃ ἄρα γε, μεταξὺ ἄλλων, ὡς ἐμπόδιον πρὸς τοῦτο ἡ ὑπαρξίς τῆς ἐξουχίας, ἣν ἡμεῖς πλαγίως ἀναγνωρίζομεν, παρὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1872;

Ὅσον καὶ ἂν θεωρηθῶσιν ἀβάσιμοι αἱ σκέψεις ἡμῶν αὗται, ἢ προσέγγις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἡμᾶς ἔχει λόγους ἐτέροους, οὐχ' ἥτιον σπουδαίους. Πρὸ παντὸς ἄλλου αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαί τούτου ἐξ ἑνός, ἢ εὐρεια δὲ ἐτέρωθεν βοήθεια τῆς Ῥωσσοικῆς εὐπορίας¹⁾ θὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ νὰ ἀποκλίνη τὸ Πατριαρχεῖον εἰς ὑποχώρησιν, εἰ καὶ δὲν πρέπει νὰ δώσωμεν πολλὴν σημασίαν εἰς τὸ μέσον τοῦτο. Ἡ μεγάλη Ἐκκλησία οὐχὶ ἅπαξ ἐτεκμηρίωσεν ὅτι ὑπάρχουσιν ὑψηλὰ συμφέροντα, πρὸ τῶν ὁποίων αὕτη δὲν ὑποχωρεῖ χάριν ἐφημέρων ὠφελημάτων διὰ τοῦτο ἄρα ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸ σχέσεσιν ἡμῶν δέον νὰ ἀλλάξωμεν τρόπον ἐνεργείας· ἐπανελθεῖν εἰς τὸ παρελθὸν ἀδύνατον, ὡς ἐπίσης ἀδύνατον τὸ μὴ λαβεῖν ὑπ' ὄψει τὸ γεγονὸς τῆς ἐξουχίας. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία δὲν θεωρῆ δυνατὴν τὴν ἀποκήρυξιν αὐτῆς, ὡς ἐπραξε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τοῦτο δὲν ἐμποδίζει ἡμᾶς νὰ ἐκφράσωμεν εἰλικρινῶς θλίψιν ἐπὶ τῷ ἐπελθόντι χωρισμῷ καὶ εὐχρηθῶμεν τὴν παῦσιν τῆς τόσον ἀνωμάλου καταστάσεως ἡμεῖς τοῦ

1) Τὴν εὐπορίαν τοῦ Ῥωσσοικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ὅλως, ἅτε μηδέποτε ὑπάρξασαν· διὸ καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ εὐγενούς συντάκτου φαίνονται ἡμῖν πλατωνικαὶ εὐχί. (Σημ. μεταφραστοῦ).

λοιποῦ δὲν ὀφείλομεν, οὐδὲ πρόπον ἠγοῦμεθα νὰ ὑποδαυλίζωμεν τὴν πάλην, ἣν διεξάγει ἡ ἑξαρχία ἐναντίον τοῦ Πατριαρχείου ἐν Μακεδονίᾳ ἐξ ἐναντίας μάλιστα, ἡμῖν ἐπιβάλλεται τὸ καθῆκον, ἵνα ποιήσωμεν τὸ πρῶτον βῆμα εἰς προσέγγισιν μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐμφανῶς καὶ εἰλικρινῶς ἐμφροάζοντες τὴν ἐτοιμότητα ἡμῶν εἰς ὑποστήριξιν αὐτῆς, μενόντων πιστῶν ἐν πᾶσιν εἰς τὰς ἀρχαίας ἡμῶν παραδόσεις. Ἰνα δὲ ἡ προσέγγις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἢ πραγματικὴ καὶ καρποφόρος, δεόν νὰ ὑπάρξῃ ἀμοιβαιότης, εἰλικρίνεια καὶ ἐμπιστοσύνη δι' ἡμᾶς ἀπαραίτητα ἐγγύρα πρὸς τοῦτο εἶνε τὰ ἐξῆς : ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας νὰ εἶνε παγία καὶ σταθερά, ἀπηλλαγμένη δὲ καὶ ἐλευθέρα ἐθνικῶν τάσεων καὶ σκοπῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἡμετέρα σχέσις πρὸς αὐτήν· ἀλλὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν τούτων παρεμποδίζει ὁ παρῶν διοικητικὸς ὄργανισμός τοῦ Πατριαρχείου, εἰς ὃν, καθὰ παρατηρήσαμεν, εἰσέφρησαν αἱ γνωσταὶ ἡμῖν ἤδη ἑλλείψεις, ὀφειλόμεναι εἰς τὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς συνετάχθη ὁ ὄργανισμός ἐκεῖνος (τ. ε. οἱ Ἐθνικοὶ Κανονισμοὶ) καὶ ὧν αἱ κυριώταται εἰσὶν αἱ ἐξῆς :

Πρὸ παντὸς ἄλλου δεόν νὰ ἀρθῇ ἡ ἑλλειψις ἐνότητος καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας μεταξὺ τριῶν, κακῶς πρὸς ἄλληλα καὶ χαλαρῶς συνδεομένων σωμάτων, τοῦ Πατριάρχου, τῆς Συνόδου καὶ τοῦ Διαρκoῦς Μικτοῦ Συμβουλίου· ἐκτὸς τούτου ἑκαστον τῶν εἰρημένων ἰδιοματίων ἔχει ἐπὶ μέρους καὶ τὰ ἴδια ἀσθενῆ αὐτοῦ μέρη. Ἡ θέσις τοῦ Πατριάρχου δὲν εἶνε ἀρκούντως ἀνεξάρτητος καὶ σταθερά προσωπικῶς οὗτος εἶνε ἀνεύθυνος διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, ἡ ἀντικατάστασις δὲ αὐτοῦ καὶ ἀλλαγὴ καθ' ὅρισται πολὺν εὐχερῆς. Ὁ καταρισμὸς τῆς Συνόδου εἶναι σφαλερὸς, ἑλλεῖπει ἐπαρκῶν ἐν αὐτῷ ἐμπειρῶν μελῶν ἐν τέλει τὸ Διαρκὲς Μικτὸν Συμβούλιον, συνεπεία τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν αὐτοῦ, χρησιμεύει εὐκόλως εἰς ἐξυπηρέτησιν ἑλληνικῶν ἐθνικῶν σκοπῶν καὶ τάσεων ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας. Εἷς τῶν κυριωτέρων ὄρων ἀποκαταστάσεως ὁμαλῶν σχέσεων μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς ἔοικεν, ἐστὶν ἡ ἄρσις ἢ κατάργησις τῶν ἑλλείψεων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανισμοῦ, τοῦ ἐκπονηθέντος τῷ 1858—1860. Ἐν τούτῳ, πιθανόν, περιλαμβάνεται καὶ ἐπιτυγχάνεται ταῦτο χρόνως τόσον ἢ ἀπαίτησις τῆς

ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, ὅσον καὶ ἡ πραγματικὴ ἀποστολὴ αὐτοῦ τούτου τοῦ Πατριαρχείου. Μόνον ὅταν συμπέσωσι τὰ ἀμοιβαῖα αὐτῶν συμφέροντα, δυνατόν νὰ ἐλπίσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι ἀποκατάσσειν ὁμαλῶν σχέσεων μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ῥωσσίας, σχέσεων τοιούτων, ὧν ἐομνηεῖς ἐγένοντο πρὸ τεσσαρακονταετίας καὶ ἠῤῥξαντο μυχίως ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος.

Ἐν Μόσχᾳ 1902.

A. I. B.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023270

AKAADMIA

LIBRARY